

واج‌شناسی شاهنامه

پژوهشی در خوانش واژگان شاهنامه

تألیف

دکتر جمال خلیفه‌ای

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه	خالقی مطلق، جلال، ۱۳۱۶- Motlagh, Djatal
عنوان و نام پدیدآور	واج شناسی شاهنامه: پژوهشی در خوانش واژگان شاهنامه / جلال خالقی مطلق.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات دکتر محمود افشار با همکاری انتشارات سخن، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	۶۸۰ ص.
فروست	مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی موقوفات دکتر محمود افشار یزدی؛ ۲۲.
شابک	گنجینه زبان و ادبیات فارسی دری؛ ۷۹.
وضعیت فهرست نویسی	۹-۴۶-۶۴۴۱-۶۲۲-۹۷۸
عنوان دیگر	فیبا
موضوع	پژوهشی در خوانش واژگان شاهنامه.
موضوع	فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق.-- واژگان
موضوع	Ferdowsi, Abolqasem -- Vocabulary
موضوع	فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق.-- واژه نامه ها
موضوع	Ferdowsi, Abolqasem -- Dictionaries
موضوع	فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق.-- شاهنامه -- واژه نامه ها.
موضوع	Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Dictionaries
موضوع	فارسی -- واج شناسی
موضوع	Persian Language -- Phonology
رده بندی کنگره	PIR ۲۴۹۴
رده بندی دیویی	۸۱۱/۲۱
شماره کتابشناسی ملی	۶۰۲۸۴۵۶

واج‌شناسی شاهنامه

پژوهشی در خوانش واژگان شاهنامه

دکتر محمّد خالقی مطلق

زئیف

کار: حسن، کلو

گرافیکست، طراح و مجری جلد

نرسن عباسپور

صفحه‌آرا

کوثر

لینتوگرافی

آزاده

چاپ متن

حقیقت

صحافی

۲۲۰۰ نسخه

تیراژ

۱۳۹۸

چاپ اول

انتشارات دکتر محمود افشار

ناشر

خیابان ولی‌عصر، بالاتر از چهارراه پارک‌وی، خیابان عارف‌نسب، کوی لادن، شماره ۶

تلفن: ۲۲۷۱۷۱۱۴ دورنما: ۲۲۷۱۷۱۱۵

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

تلفن: ۵-۶۶۹۵۳۸۰۴ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان‌ها

۵-۶۶۹۵۳۸۰۴

نمودارِ دَرونه

۱۵	پیشگفتار.....
۱۷	درآمد.....
۲۵	بخش یکم - همخوان‌ها.....
۸۳	بخش دوم - واکه کوتاه زَبرِ (a).....
۲۳۵	بخش سوم - واکه کوتاه زیرِ (i).....
۲۹۹	بخش چهارم - واکه کوتاه پیشِ (u).....
۳۸۷	بخش پنجم - واکه دوچندِ آو (au).....
۳۹۱	بخش ششم - واکه دوچندِ آی (ay).....
۳۹۵	بخش هفتم - واوِ تاریک (ō).....
۴۷۵	بخش هشتم - واوِ روشن (ū).....
۵۲۷	بخش نهم - یایِ تاریک (ē).....
۵۸۳	بخش دهم - یایِ روشن (ī).....
۶۴۱	نمایه الفبایی واژگان.....
۶۶۱	نمایه یادداشت‌ها.....
۶۶۷	آبشخور.....

پیشگفتار

نخست رای نگارنده بر این بود که از میان انبوه یادداشت‌های پراکنده‌ای که در گذر سالیان دراز درباره چگونگی خوانشِ واژگانِ شاهنامه فراهم آورده بود، گزینه‌ای خورای یکی دو مقاله آماده سازد، ولی سپس در عمل دامنه پژوهش از محدوده مقاله فراتر رفت و به کتابی رسید که اینک در دست شماست.

پرسشی که اکنون در پیش است این است که آیا پیش را که در این پژوهش برای واژگانِ شاهنامه پیشنهاد شده است، در پیرایشِ دیگری از این کتاب به کار بست؟ به گمان ما، از آنجا که شاهنامه یک اثر ادبی زنده و حتی بیشتر از زندگی است، حرکت‌گذاریِ متنِ آن تا آنجا که دریافتِ آن را برای فارسی‌زبانان امری دشوار و به گوش ناآشنا نسازد، رواست، برای نمونه حرکت‌گذاریِ واژه‌هایی چون: توان، جوان، روان به پیشِ یکم؛ اژدها، برومند، چریدن، کشیدن به زیرِ یکم؛ بستر، دلیر، سگالش به زیرِ یکم و ده‌ها نمونه دیگر، ولی هر کجا که ما خوانشِ سراینده را به‌درستی نمی‌شناسیم و یا حرکت‌گذاریِ آن متن را از کالبدِ زنده آن دور می‌کند و شنیدن آن را به گوش ناخوش‌آهنگ می‌سازد، از این کار کناره‌گیریم. گذشته از این، خطِ فارسی نیز همه‌جا توانایی رساندنِ خوانشِ کهن را ندارد، ولی از سوی دیگر، شناختِ خوانشِ حتمی یا احتمالی سراینده نیازِ دیگری است

که می‌توان با داشتن پژوهشی جداگانه برآورده ساخت. نگارنده امیدوار است که با پژوهشی که خواننده اکنون در دست دارد، تا اندازه چشمگیری بدین نیاز پاسخ داده و دست‌کم بهانه‌ای برای گفتارها و بررسی‌های علمی و انتقادی پدید آورده باشد.

نگارنده تایپ کار را خود به انجام رسانید، بدین امید که سپس آن را برای تایپ نهایی به دستی خیره و کارشناس سپارد. در اینجا از فرزندم سام سپاسمندم که در رفع دشواری‌های کار رایانه هب‌گونه راهنمایی و یابوری را از پدر دریغ نداشت.

در نظم مداخل فرهنگ، ارجاعات درون‌متنی و نمایه‌هاژگان لغزش‌های بسیاری رخ داده بود که هیچ‌یک از دیده‌تیزبین آقای دکتر مهدی فیروزیان جان به در نبردند. در اینجا از همکاری ایشان صمیمانه سپاسگزار می‌کنم.

همچنین سپاسگزارم از دست‌دانشمند، آقای دکتر محمد افشین‌وفایی، مدیرعامل و مسئول انتشارات بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، که نه‌تنها انتشار این کتاب را در برنامه کار مؤسسه پذیرفتند، بلکه بر من منت نهادند و برگه‌رانه بر چاپ آن نیز نظارت نمودند.

نگارنده با این پژوهش به پنجاه سال کار درباره یکی از والاترین دستاوردهای تاریخ و فرهنگ ایران و یکی از شگفت‌ترین پدیده‌های زبان و ادب فارسی پایان می‌دهد:

یکی‌نامه بود از گه باستان، سن‌سای آ برمنش‌راستان،
من این‌نامه فرخ گرفتم به فال، همی رخ برآید به بسیار سال

جلال خالقی‌مطلق

هامبورگ، بهار ۱۳۹۸